

УДК 379.85: 504: 378.046 (477.42)

Малярчук П.М., Дунаєвська О.Ф., Козловський О.Ю., Світельський М.М.

**ПІДГОТОВКА БАКАЛАВРІВ ЗА ПРОГРАМОЮ «ЕКОЛОГІЧНИЙ
ТУРИЗМ» В ЖИТОМИРСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ
АГРОЕКОЛОГІЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ**

Розглянуто систему підготовки бакалаврів за програмою «Екологічний туризм» напряму «Екологія, охорона навколишнього середовища і збалансоване природокористування». Представлені програми підготовки, навчально-методична, позааудиторна робота на екологічному факультеті, окреслені перспективи співпраці з громадськими організаціями і підготовки екологів.

Ключові слова: екологічний туризм, бакалавр, екологічний факультет.

Рассмотрена система подготовки бакалавров по программе «Экологический туризм» направления «Экология, охрана окружающей среды и сбалансированное природопользование». Представлены программы подготовки, учебно-методическая, внеаудиторная работа на экологическом факультете, очерчены перспективы сотрудничества с общественными организациями и подготовки экологов.

Ключевые слова: экологический туризм, бакалавр, экологический факультет.

The article deal with the system for preparation of bachelors in meagures of program «Ecological tourism» of direction «Ecology, guard of environment and balanced natureusing». The program of preparation, study-metodical, extra-auditoria work, is presented on an ecological faculty, the prospects of collaboration with public organizations and preparation of environmentalists are outlined.

Keywords: ecological tourism, bachelor, ecological faculty.

Вступ. Україна має значні можливості для динамічного розвитку туристичної та рекреаційної галузі, розширення міжнародного співробітництва в цій сфері. Однак наявний потенціал реалізується недостатньо через відсутність цілеспрямованої комплексної туристичної політики і відпрацьованих механізмів регулювання галузі, донині немає повноцінної, адаптованої до ринкових умов державної політики розвитку вітчизняного туризму, підвищення його економічної ефективності та пізнавальної цінності [1, с. 88].

Постановка проблеми. Екологічний туризм – молода галузь туризму, один з напрямків його розвитку, який найбільшими темпами розвивається упродовж останніх 15 років. У найширшому розумінні екотуризм є формою активного відпочинку з екологічно значущим наповненням – це інтегруючий напрямок рекреаційної діяльності, спрямований на гармонізацію відносин між туристами, туроператорами, природним середовищем і місцевими громадами, що реалізується через екологізацію всіх видів туристської діяльності, охорону природи, екологічну освіту та виховання [2, с. 8, 18].

Найчастіше екологічний туризм трактують як «відвідування унікальних природних територій, не спотворених господарською діяльністю людини, де зберігся традиційний спосіб життя місцевого населення. Екотуризм підвищує рівень екологічної свідомості всіх, хто бере участь у туристичному процесі, сприяє як підвищенню рівня добробуту місцевого населення, так і виконанню природоохоронних норм та запровадженню природоохоронних технологій під час виконання екологічних турів та програм» [3, с. 33]. Екологічний туризм є складовою рекреаційної діяльності, за якої негативний вплив на природне середовище та його компоненти є мінімальним, передбачає гармонійне єднання людини, засобів рекреації, природного середовища та рекреаційної інфраструктури [4, с. 73].

Аналіз останніх досліджень та постановка завдання. Однак, розвиток туризму і перетворення його на масове явище мав одним з наслідків негативні процеси в навколишньому природному середовищі. Це виражалось, в першу чергу, в погіршенні рекреаційних властивостей

природних територій, які традиційно використовувалися в організації туристичної діяльності, призводило до відтоку туристів і падіння економічних показників. Рекреаційна деградація природних територій викликала необхідність впровадження до практики туризму певних заходів щодо охорони природи, розробки технологій невиснажливого рекреаційного природокористування. Розвиток екологічного туризму може ґрунтуватися на таких концептуальних положеннях: мінімізація негативного впливу на природне середовище, розробка економічного механізму надання платних рекреаційних послуг, розробка та облаштування науково-пізнавальних туристських маршрутів та екологічних стежок, формування в туристів інтелектуально-гуманістичного світогляду та патріотичного ставлення до природи і культурної спадщини своєї країни [5, с. 34-35]. *Актуальним є питання підготовки фахівців у галузі туризму [6, ст. 26].* Впровадження у навчальний процес практики надання студентам права вибору окремих спецкурсів засвідчило позитивний характер цього нововведення. Студенти отримали можливість реалізувати свій науковий інтерес через більш поглиблене вивчення проблем, що їх цікавлять. Це сприяє підвищенню інтелектуального рівня майбутнього фахівця та забезпечує формування його як творчої особистості [7, с. 118].

Предметом дослідження є організація навчально-виховного процесу підготовки студентів за напрямом «Екологічний туризм», спрямованого на екологічно і економічно зважену організацію туристичної діяльності, особливо тих її видів, які можуть призвести до порушення або забруднення довкілля. *Об'єктом дослідження є* гармонізація відносин між економічною вигодою (зиском, що одержаний від рекреації) та екологічною безпекою конкретних природних територій, які використовують для відпочинку та туризму [3, с. 6].

Результати дослідження. Житомирський національний агроекологічний університет (ЖНАЕУ) – єдиний у державі аграрний вищий навчальний заклад екологічного спрямування. Екологічну освіту в ЖНАЕУ здобувають в Навчально-науковому інституті (ННІ) екології лісу на екологічному факультеті. Підготовка фахівців ведеться за ступеневою освітою ОКР "Бакалавр" – ОКР "Магістр". Підготовка студентів здійснюється за базовим напрямом 040106 "Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування". У формуванні висококваліфікованих спеціалістів-екологів важливу роль відіграє прикладне використання набутих знань, вмінь та навичок у різних галузях господарства. Нещодавно до структури навчального плану програми підготовки фахівців на нашому факультеті було включено блок дисциплін «Екологічний туризм».

Залучення студентів до вивчення цього блоку починається з вивчення навчальної дисципліни «Туризмознавство», яка введена до навчального плану як гуманітарна дисципліна, на другому курсі. До блоку «Екологічний туризм» входять наступні навчальні дисципліни

(розташовані послідовно в порядку вивчення): «Основи краєзнавства»; «Екологічний туризм»; «Сільський зелений туризм»; « Рекреаційні ресурси і курортологія»; «Основи туристичної діяльності»; «Організація екскурсійних послуг».

Навчальна дисципліна «Сільський зелений туризм» (СЗТ) формує фундаментальні й прикладні знання відносно СЗТ, його місця і ролі в економічному і соціальному розвитку села, законодавчих і екологічних аспектів діяльності в галузі СЗТ, досвіду організації відпочинку на селі в Україні і світі; забезпечує уміння оцінювання інфраструктури і передумов для розвитку СЗТ в певному регіоні; на основі статистичних даних і відомостей ЗМІ описати ринок СЗТ в певному районі; розробити програму тренінгу для охочих займатися СЗТ; надає навички розробки рекомендацій для розширення діяльності у галузі СЗТ; зміни профілю агрооселі; розробки моделі рекламної стратегії агротуризму.

Навчальна дисципліна «Екологічний туризм» формує фундаментальні і прикладні знання щодо теоретичних основ екологізації туристичної діяльності; основні види, об'єкти і ресурси екологічного туризму; напрями реформування туристичної сфери; основи організації, законодавче і правове забезпечення туристичної діяльності в Україні; надає уміння забезпечувати туроперейтинг в екотуризмі, організовувати і проводити турпоходи і подорожі; розробляти і впроваджувати заходи мінімізації негативного впливу туристичної діяльності на навколишнє середовище; особистої безпеки і здоров'я туристів; визначати норми туристичного навантаження; надає навички організації і проведення походів в екотуризмі; обслуговування екотуристів на маршруті; підбору, експлуатації та поточного ремонту туристичного спорядження в умовах різних турпоходів; надання першої допомоги у випадках травм.

Навчальна дисципліна «Організація екскурсійних послуг» формує фундаментальні й прикладні знання щодо теоретичних основ екскурсійної справи, історії її розвитку в Україні, особливостей вітчизняного екскурснознавства на всіх етапах розвитку; різні підходи до класифікації екскурсій і формування екскурсійної тематики; питання екскурсійної методики, технології створення нових екскурсій, вимоги до екскурсовода і до якості надання екскурсійних послуг; забезпечує уміння використовувати набуті знання в процесі формування екскурсійної тематики; застосовувати методичні прийоми показу і розповіді під час проведення екскурсій; застосовувати диференціальний підхід до екскурсійного обслуговування різних верств населення, надає навички використання літератури і інших джерел інформації для розробки нових екскурсій, складання індивідуальних текстів; організації і проведення екскурсій; обслуговування екскурсантів.

Навчальна дисципліна «Основи туристичної діяльності» формує фундаментальні й прикладні знання щодо законодавчого і нормативно правового забезпечення раціонального управління туристичною діяльністю; концепцій екологізації туристичної діяльності і основних

механізмів їх здійснення, методології оцінки еколого-економічної ефективності; законодавче і правове забезпечення туристичної діяльності в Україні; забезпечує уміння розробки рекомендацій щодо вдосконалення туристичної діяльності на національному, регіональному, місцевому і об'єктовому рівнях; формування, просування та реалізації туристичного продукту; організації туристичних послуг і здійснення туристичних формальностей; надає навички щодо впровадження ефективних заходів для використання природно-ресурсного потенціалу з метою рекреації і туризму; організації розміщення, харчування і транспортного забезпечення туристів і екскурсійного обслуговування.

Навчальна дисципліна «Основи краєзнавства» формує фундаментальні й прикладні знання щодо історії становлення і перспективи розвитку туристичного краєзнавства в Україні, теоретико-методологічні принципи національного краєзнавства, форми краєзнавства і види організації краєзнавчого руху, природні краєзнавчо-туристичні ресурси, основи туристичної картографії; забезпечує уміння визначати природні й краєзнавчі ресурси регіону, можливості їх використання в туристичній діяльності; надає навички щодо основних методичних прийомів збору і узагальнення краєзнавчої інформації, застосування екологічного і патріотичного виховання на практиці.

Навчальна дисципліна «Рекреаційні ресурси і курортологія» формує фундаментальні й прикладні знання щодо рекреаційних ресурсів, їх класифікацій і видів, особливостей і призначення; шляхів здійснення рекреаційної діяльності; територіальної структури рекреаційного комплексу України; курортології як галузі медико-біологічної рекреації; соціально-економічні проблеми рекреаційного природокористування; вдосконалення охорони природи на рекреаційних територіях; забезпечує уміння визначати величини рекреаційних навантажень на ландшафтні комплекси; проводити бальну оцінку рекреаційно-туристичних ресурсів областей України; виділяти перспективні парарекреаційні ресурси; визначати рекреаційний потенціал кліматолікувальної місцевості і короткочасного відпочинку; надає навички проведення ресурсно-рекреаційної паспортизації регіонів України; визначати рекреаційну ємність території і рекреаційних центрів; розраховувати ризики в діяльності санаторіїв і їх комплектацію.

На сьогоднішній день налагоджені зв'язки з Управлінням культури та туризму, Спілкою краєзнавців «Патріот», Центром розвитку туризму, Житомирським обласним центром туризму, краєзнавства, спорту та екскурсій учнівської молоді Житомирської обласної ради, іншими громадськими туристичними і краєзнавчими організаціями. В перспективі – укладання угод про співпрацю з Житомирським турклубом «Полісся», Поліським природним заповідником, інститутом туризму ФПУ (м. Київ). Активно проводиться позааудиторна робота, а саме, участь у конференціях, публікація робіт, вивчення туристичних ресурсів Житомирщини, Полісся, використовуються бази університету –

Ботанічний сад та музей, проведення лекцій, семінарів, презентацій (в перспективі – екскурсій, тренінгів, походів) не тільки для студентів, але й для населення, розробка екологічної стежки.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Введення блоку навчальних дисциплін «Екологічний туризм» є актуальним – дозволяє сформуванню екологічну парадигму у всіх учасників туристичного процесу. Екологічний туризм дозволяє отримувати економічний зиск, частина коштів якого може бути спрямована на сприяння природоохоронної діяльності. Підготовка студентів спрямована на набуття ними знань та вмінь, які сприятимуть невиснажливому використанню природних рекреаційних ресурсів і збереженню їх потенціалу для майбутніх поколінь. Перспективи розвитку вбачаємо у розширенні співпраці з туристичними та природоохоронними організаціями Житомирської області. Основним змістом наукової роботи має бути розробка та оформлення еколого-краєзнавчих паспортів населених пунктів, об'єктів туристичного інтересу та об'єктів екскурсійного показу для подальшого використання бази з метою розвитку сільського зеленого та екологічного туризму на Житомирщині.

1. Бухаріна Л.М. Розвиток системи державного регулювання туристичної галузі / Л.М. Бухаріна // Економіка та держава: між народ. наук.- практ. журн. – 2007. – №12. – С. 87-88.
2. Дмитрук О.Ю. Екологічний туризм. Навчальний посібник /О.Ю. Дмитрук. –2-е вид., переробл. і доп.— К.: Альтерпрес, 2004. – 192 с.
3. Сергеева Т.К. Экологический туризм. Учебник / Т.К. Сергеева. — М.: Финансы и статистика, 2004. — 360 с.
4. Бейдик О.О. Словник-довідник з географії туризму, рекреації та рекреаційної географії./ О.О. Бейдик. – К.: «Палитра», 1998. – 130 с.
5. Гетьман В. Концептуальні питання екотуризму в контексті збереження ландшафтного різноманіття / В. Гетьман // Рідна природа. – 2001. – №2. – С. 34-35.
6. Закон України «Про туризм» (1995, 2003р.) [Електронний ресурс].— Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
7. Чубур Н.В. Удосконалення організації вивчення вибіркових дисциплін / Н.В. Чубур // Наука і методика. – К.: Аграрна освіта, 2008. – № 15. – С. 118-121.